

stiske parti i Danmark – DNSAP – fra dets stiftelse i november 1930 og frem til 1934, da det organisatorisk havde fundet sin foreløbige form.

Centralt står de hæftige indre brydninger, der prægede partiet i de første år og kulminerede i 1933, da stifteren Cay Lembcke måtte vige førerpladsen og blev afløst af Frits Clausen. Da undersøgelsen kun hviler på trykt materiale, er det beskedent, hvad den kan vise om de indre forhold. Det er nok problematisk, at Frits Clausen udpeges som hovedmanden i kuppet mod Lembcke, skønt også den sjællandske distriktsleder Einar Jørgensen nævnes i denne forbindelse. Alligevel giver fremstillingen et fortjenstfuldt overblik over partiets baggrund og første år.

Mindre vellykket er behandlingen af ideologi og agitation, der som følge af materialets karakter tilkendes en betydelig plads i arbejdet. Bogen bærer i nogen grad præg af at være et studenterspeciale, som mere skal demonstrere forfatterens færdigheder end bidrage noget nyt. Den omstændelige påvisning af programmets nazistiske ideologihold må forekomme overflødig, da ingen jo har tvivlet om, at det var nazistisk, og tilsvarende ville gennemgangen af ugebladet »Nationalsocialisten« være blevet mere interessant, hvis blikket havde været rettet mod den beskedne, men dog eksisterende selvstændige tankegang fremfor en ny påvisning af »fascistisk ideologi«. Skuffende er det også, at forfatteren ikke har gjort noget systematisk forsøg på at kortlægge partiets vigtigste medium, de offentlige møder, men slår sig til tåls med Ejnar Vaabens 50 år senere interviewberetning, ifølge hvilken mødevirkomheden var både omfattende og succesrig.

Det sidste burde især undre forfatteren, al den stund han har påtaget sig det slidsomme arbejde at gennemtraw-

le det illegalt udgivne »Bovrup-kartoteket« og herunder kun har fundet 1426 indmeldelser i de behandlede år og ialt kun 58 før udgangen af 1932. Han er nok klar over, at der er mangler i materialet; men faktisk er det helt uanvendeligt. Dels mangler mere end en trediedel af partikartotekets bevarede indmeldelseskort i det illegale tryk, dels ser det ud til, at de meget få bevarede indmeldelseskort før førerskiftet i juli 1933 er en rekonstruktion. Rimeligvis har Lembcke beholdt det originale medlemskartotek, så de der fulgte Frits Clausen og ønskede at beholde deres lave medlemsnummer siden har udfyldt en ny blanket. Forbruget af medlemsnumre tyder trods alt på, at indmeldelsestallet frem til udgangen af 1932 ikke lå i nærheden af de optalte 58, men et sted omkring 2.000. Det viser, at den tidlige nazistiske agitation trods alt ikke har været helt uden ressonans og peger på de organisatoriske stridigheder som en vigtig årsag til den tidlige nazismes fiasko – ikke blot i forhold til Tyskland, men også sammenlignet med andre skandinaviske og nordvesteuropæiske lande. Det kan nemlig ikke udelukkes, at de alt for små indmeldelsestall som en størrelsesorden svarer til de få, der ikke i hast forlod partiet igen.

Henning Poulsen

Jørgen Hæstrup: *Dengang i Danmark. Jødisk ungdom på træk 1932-1945.* (Odense Universitetsforlag, 1982). 267 s.

Mange danske besøgende i staten Israel overraskes af lejlighedsvis at blive mødt af israelere, der byder dem velkommen på dansk. Dette kan naturligvis være danske jøder, der forholdsvis kort tid siden har bosat sig i landet, men det kan også være jødiske

flygtninge – især fra Hitler-Tyskland – der har virket i Danmark som landvæsenselever.

Jørgen Hæstrup har skrevet en bog, hvis første del handler om Hechalutz-bevægelsens forhold til Danmark. Hechalutz var en zionistisk-socialistisk verdensorganisation, hvis formål var at uddanne unge jøder som landmænd og få dem ud af den europæiske heksekedel for at de kunne bosætte sig i det forjættede land.

Sin metode tro anvender Hæstrup breve og beretninger som grundlag for sin fremstilling, der i øvrigt ikke blot beskæftiger sig med de jødiske unge, men har mange sidespring af biografisk og almen politisk karakter, hvilket bestemt ikke gør fremstillingen ringere.

Anden del af bogen handler om den danske indsats for indvandringen af unge til Palæstina fra årene 1938 og fremefter. Her træder skildringen af en enkelt person, nemlig Melanie Oppenheim, stærkt frem. Hun var, hvad man vel for et par generationer siden ville have kaldt en stærk kvinde, og hendes indsats var af den største betydning. Trods Steinckes kønne ord var det danske justitsministerium stærkt præget af angsten for at lægge sig ud med tyskerne og for at få landet oversvømmet med jødiske flygtninge. Det var i den periode, dansk politi afviste tyske jøder og dermed skubbede dem tilbage til en skæbne, der senere endte i gaskamrene.

Under den tyske besættelse af Danmark var de jødiske flygtninge i en forfærdende situation. Nogle søgte illegalt at komme til Palæstina, men omkom undervejs. Andre nåede sammen med danske jøder til Sverige, hvor de befandt sig ved krigens afslutning. Hæstrup lægger ikke skjul på de mange konflikter mellem jøder og jøder, mellem danske og jøder og mellem regeringen og alle de andre, men han und-

lader som regel elskværdigt at dømme.

Det er alvorlige og interessante emner, Hæstrup behandler, men når man sammenligner med den jødiske katastrofe under og efter krigen, er det næppe upassende at hævde, at Hæstrup i sin seneste bog skyder gråspurve med kanoner.

Poul Meyer

Christian Tortzen: *Søfolk og skibe 1939-1945. Den danske handelsflåde under anden verdenskrig. 1. Ind i krigen.* (Grafisk Forlag, 1981). 719 s., 214 kr. i subskription.

Med udsendelsen af dette bind – det første af fire – får de danske søfolk og deres indsats under Anden Verdenskrig sit eget monument. Indsatsen bliver bedømt i en omfattende videnskabelig fremstilling, der hviler på mere end 20 års forarbejder.

Forfatteren blev tidligt knyttet til arbejdet med besættelsestidens historie og fik adgang til ellers båndlagte statslige arkiver gennem Udgiverselskabet for Danmarks Nyere Historie (DNH). Hertil er føjet meget omfattende studier i rederi- og organisationsarkiver i ind- og udland. Det må desværre nok erkendes, at det meget omfattende forarbejde er kommet til at præge fremstillingen med for mange detaljer.

Forfatteren tager sit udgangspunkt helt tilbage i Napoleonstidens danske søfartspolitik og følger den op gennem århundrederne over Første Verdenskrig frem mod 1939. Værket beskæftiger sig med de sociale forhold om bord på skibene, arbejdsforholdene her, rederiernes vilkår, arbejdskampe mellem parterne og den økonomiske udvikling i samfundet; og som et særdeles værdifuldt træk sættes handelsflåden og dens folk hele tiden i relation til samfundet i land. Resultatet er da også